

Quranic requirements of active resistance with emphasis on Imam Khamenei's point of view

Mohammad Sotoudeh¹, Mohammad Ali Sadeghzadeh²

Abstract

In this research, the Quranic requirements of active resistance in Imam Khamenei's thought were explained. Based on this, the main goal of this research is to achieve the Quranic requirements of active resistance in order to realize the goals of the Islamic nation of Iran and its application among the Islamic Ummah. For this purpose, by using the theme analysis method and extracting the basic, organizing and comprehensive themes and defining the network of themes, active resistance with a Quranic approach was investigated in Imam Khamenei's thought. According to the overarching themes extracted from the organizing and basic themes; The requirements of Qiyam-Allah, faith in divine help, seeking the honor of Muslims, effective deterrence, intelligent resistance, convergence and knowing the enemy were identified as the Quranic requirements of active resistance. Clarifying the connection between the comprehensive themes and active resistance and its comprehensive understanding can be the Quranic requirements of the action plan of the resistance forces in order to influence the power equations in the region and secure the interests of the Islamic Ummah against foreign intervening powers.

Keywords: Quranic requirements, active resistance, Imam Khamenei, basic and inclusive themes, Islamic Ummah

مطالعات
فصلنامه علمی
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

1. Associate Professor, Department of International Relations, Bagheral Uloom University, Qom, Iran. msotode@yahoo.com

2. Ph.D. in Islamic Revolution Studies, Farhangian University, Mazandaran, Iran (Corresponding author) tm.sadeghzadeh@yahoo.com

الزامات قرآنی مقاومت فعال با تأکید بر دیدگاه امام خامنه‌ای

محمد ستوده^۱

محمدعلی صادق زاده^۲

چکیده

در این پژوهش، الزامات قرآنی مقاومت فعال در اندیشه امام خامنه‌ای، تبیین شد. براین اساس، هدف اصلی این تحقیق دستیابی به بایسته‌های قرآنی مقاومت فعال جهت تحقق بخشیدن به اهداف ملت ایران اسلامی و کاربست آن در میان امت اسلامی است. بدین منظور، با استفاده از روش تحلیل مضمون و استخراج مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر و مشخص کردن شبکه مضامین، مقاومت فعال با رویکرد قرآنی در اندیشه امام خامنه‌ای بررسی شد. باتوجه به مضامین فراگیر مستخرج از مضامین سازمان دهنده و پایه، الزامات قیام‌الله، ایمان به نصرت الهی، عزت‌طلبی مسلمین، بازدارندگی مؤثر، مقاومت هوشمندانه، همگرا شدن و دشمن‌شناسی باعنوان الزامات قرآنی مقاومت فعال مشخص گردید. تبیین ارتباط میان مضامین فراگیر و مقاومت فعال و فهم همه‌جانبه آن می‌تواند باعنوان الزامات قرآنی، نقشه راه کنشگری نیروهای مقاومت جهت تأثیرگذاری بر معادلات قدرت در منطقه و تأمین منافع امت اسلامی در برابر قدرت‌های مداخله‌گر خارجی باشد.

کلیدواژه‌ها: الزامات قرآنی؛ امام خامنه‌ای؛ امت اسلامی؛ مضامین پایه و فراگیر؛ مقاومت فعال.

۱. دانشیار گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران. msotode@yahoo.com

۲. دانش آموخته دکترای تخصصی رشته مطالعات انقلاب اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، مازندران، ایران.

(نویسنده مسئول) tm.sadeghzadeh@yahoo.com

مقدمه

گفتمان مقاومت از مباحثی است که در قرآن کریم و اندیشه رهبران انقلاب، براساس آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی، مورد تأکید قرار گرفته است. در این گفتمان، اولویت با صلح پایدار و عزتمند است و تدوین و تنظیم دکترین دفاعی، استراتژی نظامی و همکاری‌های اطلاعاتی و امنیتی با متحدان و هم‌پیمانان در راستای ارتقاء توان ملی، موازنه قوا و ایجاد نظم‌های منطقه‌ای لازم و ضروری است. شناخت الزامات قرآنی مقاومت فعال با تأکید بر دیدگاه امام خامنه‌ای، نقش مؤثری در تبیین الگوی مقاومت اسلامی، تقویت راهبردهای دفاعی و همگرایی جهان اسلام در برابر تهدیدات مشترک دارد. قدرت یافتن محور مقاومت می‌تواند توازن استراتژیک در منطقه غرب آسیا را به نفع ملل مسلمان رقم بزند. این محور دو پایه اصلی دارد که مشخصاً عبارت‌اند از اهداف منطقه‌ای مشترک، حمایت و پشتیبانی مشترک. (مسلمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲) تحقیق حاضر در پی آن است تا با توجه به اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای در خط‌مشی‌گذاری‌ها و سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران، به بایسته‌های مقاومت فعال بپردازد.

با سیری در رهنمودهای معظم‌له این نکته مهم به دست می‌آید که کلیدواژه «مقاومت» و «محور مقاومت» از جایگاه راهبردی برخوردار بوده و براساس آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»^۱، درک صحیح و محاسبه عقلانی از اقتدار دفاعی کشور در جهت تأمین منافع ملی، موجودیت ملی، هویت ملی و مصالح اسلامی، برطبق نظر ایشان، مشروط به راهبرد مقاومت فعال و دستیابی به یک الگوی دفاعی مشخص و کارآمد است.^۲ ایشان در این زمینه می‌فرمایند: «نظریه‌ی مقاومت، یک نظریه اصیل و درست است؛ هم در مقام نظر، هم در مقام عمل؛ از لحاظ نظری و از لحاظ عملی (از هر دو جهت) باید ترویج و تبیین شود.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷)

پیشینه پژوهش

در زمینه الگوی مقاومت، منابعی وجود دارد که می‌تواند به انجام تحقیق حاضر کمک نماید؛ اما اثر مستقلاً در این موضوع، یافت نشد. برخی از منابع به صورت زیر است:

زاهدی تیر (۱۴۰۰) در کتاب «مقاومت در قرآن با تأکید بر رویکرد اجتماعی»، به

مطالعات اجتماعی و فرهنگی
دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

۱. انفال/۶۰.

۲. برگرفته از سخنان رهبری در تاریخ ۱۳۹۹/۰۷/۲۱: <http://farsi.khamenei.ir>

عوامل فطری شکل‌گیری مقاومت با استناد به آیات قرآن پرداخته که رویکرد تمدنی دارد و جلوه‌ایی از توحید نظری و توحید اجتماعی است. افتخاری (۱۴۰۰) نیز در کتاب «مقاومت در اسلام؛ نظریه و الگو»، با مبنا قرار دادن نظریه و الگوی قرآنی و همچنین تجربه جهان اسلام در این حوزه، به بررسی جریان‌های فکری و چشم‌انداز الگوهای انفعالی و فعال از مقاومت پرداخته است. قادری‌کنگاوری (۱۳۹۸) در کتاب «مقاومت و دیپلماسی نهضتی؛ تحولات، فرصت‌ها و چالش‌ها»، با بیان عناصر و مؤلفه‌های مقاومت، آن را به بعد سلبی و ایجابی تقسیم نموده است که براساس آن، گفتمان مقاومت در مقابل گفتمان سلطه قرار می‌گیرد. یوسفی‌راد (۱۳۹۹) در مقاله «دولت اسلامی و ضرورت مقاومت با تأکید بر آموزه‌های قرآنی»، مقاومت را یکی از عناصر معنوی قدرت دانسته که ظرفیتی مناسب در بازدارندگی از انحراف و دفع تهدیدات دارد. اعرابی (۱۳۹۹) در مقاله «مبانی قرآنی و روایی مقاومت در کلام مقام معظم رهبری»، راه برون‌رفت از مشکلات موجود در جهان اسلام و همچنین برای حفظ داشته‌های معنوی و مادی، وجود مقاومت و ایستادگی را ضروری می‌داند. قاسمی (۱۳۹۹) در مقاله «الگوی مقاومت اسلامی؛ مطالعه بیانات مقام معظم رهبری»، با تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری به بررسی عناصر و شاخصه‌های مقاومت اسلامی و کارکرد هر یک از آنان پرداخته است.

چهارچوب مفهومی: ادبیات نظری مقاومت

باتوجه به منابع و آثار اندیشمندان در قلمرو مقاومت، مفاهیم زیر را می‌توان تبیین نمود:

مقاومت: مقاومت بر وزن مفاعله، به معنای مشارکت، باهم برخاستن یا به جای کسی برخاستن و با کسی ضدیت و مخالفت کردن است. مقاومت در فرهنگ قرآنی، به معنای راست و درست ایستادن و عدم افراط و تفریط است که فقط برای حق و عدل قابلیت دارد. (زاهدی تیر، ۱۴۰۰: ۲۲) مقاومت وقتی به واژه اسلامی اضافه شود، به معنای پایداری در دین و مسیر حق در برابر هرگونه ناحق و کژی و بی‌عدالتی است؛ چنانچه استقامت در مفهوم قرآنی آن نیز به معنای ثبات در دین و پایداری در مسیر حق در برابر کژی‌ها است. (محمدی، ۱۳۹۹: ۹۳) نتیجه آنکه مقاومت از حیث لغوی بر محور مفهوم «ایستادگی» قرار دارد و از حیث اصطلاحی، مقاومت بر مفهوم «انصراف» قرار دارد؛ بدین معنا که مقاومت

به سیاست یا مجموعه‌ای از سیاست‌ها اطلاق می‌شود که در پی انصافِ بازیگرِ مقابل از ادامهٔ تهاجم و یا استمرار آن است. (افتخاری، ۱۴۰۰: ۹۶)

گفتمان مقاومت: گفتمان مقاومت زیرمجموعه‌ای از کلان‌گفتمان انقلاب اسلامی، گفتمانی اصیل و ریشه‌دار و مبتنی بر مبانی محکم اسلامی است که براساس تجربهٔ چهل سالهٔ جمهوری اسلامی، به مثابهٔ راهبردی مطلوب برای مقابله با نظام سلطه در عرصهٔ بین‌الملل در شرایط هجمهٔ همه‌جانبه برای رسیدن به چشم‌اندازهای ترسیمی نظام و جلوگیری از توفیق پروژهٔ نفوذ و فریب دشمن، مطرح می‌شود. (افتخاری و حکیمی، ۱۳۹۹: ۲۰۲) مهم‌ترین عنصر سلبی گفتمان مقاومت نفی سلطه و سلطه‌ستیزی و نفی استکبار و استبدادستیزی است و همچنین مهم‌ترین وجوه اثباتی و ایجابی گفتمان مقاومت اسلام خواهی، عدالت خواهی و حق طلبی و اقتدار و استقلال طلبی است. (رنجبرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۴)

عناصر مقاومت: منظور شناخت عناصر اصلی است که مقاومت را معنادار می‌سازد: ۱. عامل (اعمال‌کنندهٔ قدرت): منبع صادرکنندهٔ نیرو که در بردارندهٔ ضرر یا آسیب برای بازیگر مقابل است؛ ۲. بازیگر هدف (عنصری که اعمال قدرت متوجه آن است)؛ ۳. اقدام (هجوم، تهدید): رفتار هجومی و یا تهدیدآمیزی است که از سوی عامل شکل گرفته و مقاومت در برابر آن تعریف می‌شود؛ ۴. محیط: گسترهٔ فضایی که یک اقدام شکل گرفته و فعال می‌گردد. (رک، افتخاری، ۱۴۰۰: ۹۲-۸۱)

مقاومت فعال: مقاومت فعال، ایستادگی به همراه کنش‌گری در عرصهٔ منطقه‌ای است که ذیل گفتمان مقاومت اسلامی تعریف می‌شود. (صباحی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۷۵) که در آن راهبرد پایداری هوشمندانه بر مبنای شناخت استراتژی‌ها، تاکتیک‌ها، توانمندی‌های بالقوه و بالفعل، شیوه‌های تهاجم و اهداف دشمن از یک سو و از سوی دیگر به‌کارگیری همهٔ توانایی‌های نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ضرورت می‌یابد. (انصاری بارده و جاودانی مقدم، ۱۴۰۰: ۱۰۷)

بنابراین اقتدار جبههٔ مقاومت می‌تواند پایه و اساس برای حفظ و بقای امت اسلامی از تهدید نظام سلطه باشد و همچنین در مقابل تهدیدات دشمن، اعم از جنگ و تحریم و انزوا و تهدید، حرکتِ روبه‌جلو را دنبال نماید و توسعهٔ قدرت فراملی را فراهم آورد. (اکبری، ۱۳۹۶: ۵۹) بدین ترتیب، مقاومت فعال در اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای از یک سو، در تقابل با انفعال و سلطه‌پذیری جهان اسلام و امت اسلامی قرار می‌گیرد و از سوی دیگر، با تکیه بر وعده‌های الهی و فرهنگ جهادی. عاشورایی، همواره مولد قدرت متعالیه، بیداری اسلامی و عزت مسلمین خواهد بود. این مقاومت با استناد به آیات کلام‌الله مجید، سطح مقاومت ملی

کشورهای اسلامی را به سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای ارتقاء بخشیده است و در حوزه بین‌المللی نیز در دفاع از حقوق مسلمانان و مستضعفان تجلی یافته است. **محور مقاومت:** جبهه مقاومت، یک ائتلاف ژئوپلیتیک منطقه‌ای و مرکب از مجموعه بازیگران دولتی و غیردولتی است که دارای منافع مشترک ملی، ایدئولوژیک و هستی‌شناسی هستند. این کشورها و گروه‌ها به دنبال احقاق حقوق مستضعفان، تأمین مصالح امت اسلامی، تأمین منافع و تضمین امنیت جمعی مسلمین است؛ در واقع محور مقاومت یک جبهه استکبارستیز و نفی سلطه است که تکیه بر منابع درونی و بازیگران غیردولتی دارد. هدف غایی مقاومت، استقلال و برپایی نظام اسلامی با تکیه بر جهان بینی دینی بوده که هسته مرکزی مقاومت انقلاب اسلامی است. (قاسمی، ۱۳۹۹: ۱۷۸)

باتوجه به مطالب فوق، می‌توان ادبیات نظری مقاومت فعال را در جدول زیر ترسیم نمود:

ادبیات نظری مقاومت فعال

مؤلفه‌ها	فکت‌های سنجش
مبانی و چیستی	توحید باور، آخرت‌گرایی / پایداری در مسیر حق و دین
اهداف و غایت	عزت و اقتدار مسلمین، سلطه‌ستیزی / قرب الهی
جغرافیای محیطی	مجموعه عاملان دولتی و غیردولتی / سطوح ملی تا جهانی
راهبردها و راهکارها	پایداری هوشمندانه، بازدارندگی مؤثر / تدوین برنامه و اقدام

روش شناسی

در این تحقیق از روش «تحلیل مضمون ۱» برای تبیین الزامات قرآنی استفاده می‌شود. تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵۳) مضمون یا تم، مبین اطلاعات مهم، تکراری و متمایز در متن است که به نظر پژوهشگر، نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با پرسش تحقیق است. شبکه مضامین نظام‌دهنده عبارتند از: مضامین پایه (نکات کلیدی)، مضامین سازمان‌دهنده (مقولات به دست آمده و

تلخیص شده مضامین پایه)، مضامین فراگیر (مضامین دربرگیرنده اصول حاکم بر متن، به عنوان یک کل). (فتحی، ۱۴۰۱: ۱۴۵) براین اساس، تحلیل مضمون روشی برای تفسیر ذهنی محتوای داده‌های متنی از طریق فرایند طبقه‌بندی نظام‌مند کدها و شناسایی مضامین و الگوها است. هدف این روش فراهم آوردن شناخت، بینشی نو و تصویری از واقعیت است. (فاضلی، ۱۴۰۱: ۲۹۹)

الف: مضامین پایه‌ای الزامات قرآنی در اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای
در گام اول، بیانات قرآنی و آیات استنادی که رهبر معظم انقلاب در حوزه الزامات قرآنی مقاومت بیان فرموده‌اند، در قالب کدهای اولیه، سازماندهی می‌شوند.

جدول ۱: آیات استنادی و مضامین پایه

ردیف	آیات قرآن	مضامین پایه
۱	وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ. (منافقون / ۸) الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَد جَعَلُوا كُفْرًا فَآخَسُوا لَهُمْ فِرَادِهِمْ إِيْمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ* فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ. (آل عمران ۱۷۳-۱۷۴) (http://farsi.khamenei.ir , 17/04/1401)	تأکید بر عزت مؤمنین و امت اسلامی. بیان قدرت ایمان، جهاد و توکل.
۲	قُمْ فَأَنْذِرْ. (مدثر / ۲) لِيُقِيمُوا النَّاسَ بِالْقِسْطِ. (حدید / ۲۵) أَقِيمُوا الدِّينَ. (شوری / ۱۳) (http://farsi.khamenei.ir , 14/03/1401)	تأکید بر جهاد و انذار. اقامه قسط و عدل و دفاع از دین و برپایی دین.
۳	إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ. (محمد / ۷) (http://farsi.khamenei.ir , 28/04/1400)	وعده صادق الهی، نصرت مجاهدان راه خدا است.
۴	وَتَوَّاصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّاصُوا بِالصَّبْرِ. (عصر / ۳) (http://farsi.khamenei.ir , 22/04/1399)	توصیه بر صبر و استقامت و تداوم پایداری، رمز پیروزی در جریان مقاومت است.

ردیف	آیات قرآن	مضامین پایه
۵	فَلذَلِكَ فَادُعْ وَاسْتَقِمِّم. (شوری / ۱۵) ان یبصرکُمُ الله فلا غالب لکم. (آل عمران / ۱۶۰) (http://farsi.khamenei.ir ,06/09/1398)	مقاومت، یعنی لزوم دعوت و لزوم استقامت. دنبال کردن اهداف الهی؛ نصرت خدا و بیروزی را به همراه خواهد داشت.
۶	وَاعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْحَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ. (انفال / ۶۰) (http://farsi.khamenei.ir ,21/07/1398)	تقویت بنیهٔ دفاعی و آمادگی کامل در تمامی بخش‌ها و عرصه‌ها.
۷	فَلذَلِكَ فَادُعْ وَاسْتَقِمِّم کَمَا امْرِتْ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَهُمْ. (شوری / ۱۵) (http://farsi.khamenei.ir ,14/03/1398)	توحیدباوری و تداوم استقامت، الگوی مقاومت فعال است.
۸	وَلَوْ قَاتَلْتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا یُجِدُونَ وِلْیًا وَلَا نَصْرًا * سَنَّةَ اللَّهِ الَّتِی قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِ وَلَنْ تَجِدَ لِسَنَةِ اللَّهِ لِیَّةً تُبَدِّلُهَا. (فتح / ۲۲-۲۳) (http://farsi.khamenei.ir ,04/09/1397)	مجاهدت و ایستادگی، شرط غلبه بر دشمنان اسلام است.
۹	اَشْدَاءُ عَلَی الْکُفَّارِ وَرَحْمَاءُ بَیْنَهُمْ (فتح / ۲۹) (http://farsi.khamenei.ir ,26/01/1398)	رحمت و مهربانی بر خودی و استحکام و نفوذناپذیر بودن در برابر دشمنان. برائت از کافران و تفاهم با مسلمین.
۱۰	هُوَ الَّذِی اَنْزَلَ السَّكِیْنَةَ فِی قُلُوبِ الْمُؤْمِنِیْنَ لِیُزِیْدُوا اِیْمَانًا مَعَ اِیْمَانِهِمْ وَ لِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَ الْاَرْضِ وَ كَانَ اللهُ عَلِیْمًا حَكِیْمًا. (فتح / ۴) (http://farsi.khamenei.ir ,12/06/1394)	آرامش در قلوب مؤمنین. قدرت از آن خداست.
۱۱	وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیْعًا. (آل عمران / ۱۰۳) (http://farsi.khamenei.ir ,27/04/1394)	اعتصام به حبل الهی، قرآن.
۱۲	لَا یُنْفِکُ عَنْهُمُ اللهُ عَنِ الدِّیْنِ لَمَّا یُقَاتِلُوْهُمُ فِی الدِّیْنِ وَ لَمَّا یُخْرَجُوْهُمُ مِنْ دِیَارِهِمْ اَنْ یُّرَوْهُمْ وَ یُتَقَسَّطُوا اِلَیْهِمْ اِنَّ اللهَ یُحِبُّ الْمُقْسَطِیْنَ. اِنَّمَا تُنْفِکُ عَنْهُمُ اللهُ عَنِ الدِّیْنِ قَاتِلُوْهُمُ فِی الدِّیْنِ وَ اَخْرَجُوْهُمُ مِنْ دِیَارِهِمْ وَ ظَاهَرُوا عَلَیْ اَخْرَاجِهِمْ اَنْ تُوَلُّوْهُمْ. (ممتحنه / ۸-۹) (http://farsi.khamenei.ir ,04/09/1393)	همزیستی مسالمت‌آمیز با دولت‌های غیرمحراب و غیرمستکبر. جهاد در اسلام؛ جنگ با ستمگران و ظالمان است نه ملت‌ها.

ردیف	آیات قرآن	مضامین پایه
۱۳	<p>أَذِنَ لِلَّذِينَ يَقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ. (حج / ۳۹)</p> <p>الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقِّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبَّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَمَتِ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدٌ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِعَادَ. (حج / ۴۰)</p> <p>(http://farsi.khamenei.ir ,14/12/1387)</p>	<p>دفع ظلم و ستم و توجه به نصرت الهی.</p> <p>نصرت الهی برای تلاش گران راه خدا.</p> <p>شامل شدن نصرت الهی بر یاری کنندگان دینش.</p>
۱۴	<p>كَمْ مِنْ قَبْطَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ قِبَةَ كَثِيرَةٍ بَأْذَنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ. (بقره / ۲۴۹)</p> <p>(http://farsi.khamenei.ir ,26/05/1385)</p>	<p>با تکیه بر ایمان و غیرت دینی، گروهی اندک بر جبهه وسیع دشمن پیروز می شود.</p>
۱۵	<p>لِيُحَقِّقَ الْحَقَّ وَيَبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ. (انفال / ۸)</p> <p>(http://farsi.khamenei.ir ,03/01/1383)</p>	<p>تأکید بر احقاق جریان حق و ابطال جریان باطل.</p>
۱۶	<p>إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا. (حج / ۳۸)</p> <p>(http://farsi.khamenei.ir ,14/03/1379)</p>	<p>وعدۀ الهی مبنی بر دفاع از مؤمنان و مجاهدان در راهش.</p>
۱۷	<p>وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانَ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا. (نساء / ۷۵)</p> <p>لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمُؤَدَّةِ. (ممتحنه / ۱)</p> <p>(http://farsi.khamenei.ir ,14/02/1374)</p>	<p>جهاد و مقابله با ظالمان در جهت نجات مستضعفان.</p> <p>بصیرت و لزوم مرزبندی با دشمنان اسلام و مسلمین.</p>
۱۸	<p>وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ. (آل عمران / ۱۶۹)</p> <p>(http://farsi.khamenei.ir ,30/05/1370)</p>	<p>جنگ و شهادت برای ارزش‌ها، عامل دستیابی به زندگی جاوید است.</p> <p>حیات جاودانه.</p>
۱۹	<p>إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ. (انبیاء / ۹۲)</p> <p>وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا. (نساء / ۱۴۱)</p> <p>(http://farsi.khamenei.ir ,26/03/1370)</p>	<p>حفظ، تداوم و تعمیق اتحاد مسلمین.</p> <p>نفی سبیل، راهبرد مقاومت فعال است.</p>

ب: مضامین سازمان دهنده و فراگیر الزامات قرآنی

پس از دست یافتن به مضامین پایه‌ای از طریق آیات استنادی، مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر شناسایی می‌شود. در این مرحله از تحلیل مضمونی، سعی می‌شود با سازمان دهی مجدد مضامین اولیه یا همان مضامین پایه‌ای به مضامین انتزاعی تری دست یابیم که ما را به مضمون‌های اصلی‌تر و فراگیرتر رهنمون سازد.

جدول شماره ۲: تبدیل مضامین پایه‌ای به مضامین سازمان دهنده و فراگیر

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
۱	اقامة قسط و عدل و دفاع از دین و برپایی دین از اهداف قیام‌الله است. (حدید/ ۲۵) و (شوری / ۱۳) جهاد در اسلام؛ جنگ با ستمگران و ظالمان است نه ملت‌ها. (ممتحنه/ ۸-۹) از اهداف جهاد اسلامی، دفع ظلم و ستم است. (حج / ۳۹)	حاکمیت الهی در تقابل با نظام‌های طاغوتی و ظالمانه جهاد در راه خدا در حفظ کیان اسلامی و اقامة قسط و عدل	قیام‌الله
۲	وعدة صادق الهی، نصرت مجاهدان راه خدا است. (محمد/ ۷) دنبال کردن اهداف الهی، نصرت خدا و پیروزی را به همراه خواهد داشت. (آل عمران / ۱۶۰) نصرت الهی برای تلاش‌گران راه خدا؛ شامل شدن نصرت الهی بر یاری‌کنندگان دینش. (حج / ۴۰) وعدة الهی مبنی بر دفاع از مؤمنان و مجاهدان در راهش. (حج / ۳۸) جنگ و شهادت برای ارزش‌ها عامل دستیابی به زندگی جاوید است. (آل عمران / ۱۶۹)	ایمان به وعده‌های الهی امیدآفرین است. اعتماد به خداوند قطعاً نتیجه‌بخش است. عزم و اراده جدی با نصرت الهی همراه است. جنگ و شهادت برای ارزش‌ها.	ایمان به نصرت الهی و پیروزی حتمی

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۳	تأکید بر جهاد تبیین و تبشیر. (مدثر / ۲) بروز قدرت ایمان، جهاد و توکل. (عمران / ۱۷۳-۱۷۴) توصیه بر صبر و استقامت و تداوم پایداری. (عصر / ۳) مقاومت یعنی لزوم دعوت و لزوم استقامت. (شوری / ۱۵) توحیدباوری و تداوم استقامت (شوری / ۱۵) آرامش در قلوب مؤمنین. (فتح / ۴)	آگاهی بخشی ملتها و دولت‌های اسلامی با جهاد تبیین و تبشیر. صبر و استقامت؛ توکل. آرامش در قلوب مؤمنین.	پایداری هوشمندانه
۴	حفظ، تداوم و تعمیق اتحاد امت اسلامی. (انبیاء / ۹۲) وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا. (عمران / ۱۰۳) http://farsi.khamenei.ir/27/04/1394 أَسِدَاءٌ عَلَى الْكُفَّارِ وَ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ. (فتح / ۲۹) http://farsi.khamenei.ir/26/01/1398 khamenei.ir	همبستگی راه رشد، تفاهم و تعامل امت اسلامی. امت واحده، اعتصام به حبل الهی. مهربانی میان امت.	همگرا شدن امت اسلامی
۵	رحمت و مهربانی بر خودی و استحکام و نفوذناپذیر بودن در برابر دشمنان، برائت از کافران و تفاهم با مسلمین. (فتح / ۲۹) پیروزی گروهی اندک بر جبهه وسیع دشمن. (بقره / ۲۴۹) جهاد در اسلام به معنای نجات مستضعفین است. (نساء / ۷۵) بصیرت و لزوم مرزبندی با دشمنان اسلام و مسلمین. (ممتحنه / ۱)	مقاومت در برابر دشمن، راهبرد مقابله، حمایت از مستضعفین. برائت از کافران. پیروزی گروه اندک مؤمنین. مرزبندی با دشمن.	دشمن شناسی

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۶	تقویت بنیهٔ دفاعی و آمادگی کامل در تمامی بخش‌ها و عرصه‌ها. (انفال / ۶۰) همزیستی مسالمت‌آمیز با دولت‌های غیرمحارب و غیرمستکبر. (ممتحنه / ۸-۹) نفی سبیل راهبرد مقاومت فعال است. (نساء / ۱۴۱)	افزایش توان دفاعی و قدرت مقابله با مستکبران، آمادگی همه‌جانبه. نفی سبیل، ترس مستمر دشمنان.	بازدارندگی مؤثر
۷	تأکید بر عزت امت اسلامی و جوامع اسلامی. (منافقون / ۸) مجاهدت و ایستادگی شرط غلبه بر دشمنان اسلام است. (فتح / ۲۲-۲۳) احقاق جریان حق و ابطال جریان باطل است. (انفال / ۸)	تأکید بر عزت مؤمنین، عزت و پایداری. مجاهدت و احقاق جریان حق.	عزت طلبی مسلمین

در این پژوهش به الزامات قرآنی مقاومت فعال با تأکید بر دیدگاه امام خاتمه‌ای پرداخته شد که طی سه مرحله فرایند تحلیل مضمون انجام گردید. ابتدا از میان آیات استنادی، مضامین پایه، احصا و پس از ترکیب و تلخیص مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و نهایی به دست آمد.

تحلیل شبکهٔ مضامین

با بررسی و تحلیل مضامین قرآنی مرتبط با مقاومت، به هفت مضمون فراگیر می‌رسیم که در ادامه توضیح داده خواهد شد:

۱. قیام‌الله

در گفتمان اسلام سیاسی، زیربنای مکتب مبارزهٔ رهبران انقلاب، در «قیام‌الله» بوده است که با تمسک بر حاکمیت الهی در تقابل با نمودهای الحاد، ظلم، ستم، استعمار و استکبار قرار می‌گیرد. این گفتمان با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، با ماهیت مکتبی و اسلامی بودن، راه خود را به سوی هدف نهایی (حرکت به سوی الله) که در راستای پیروزی تمامی مستضعفین بر مستکبرین بود، گشود. در

مکتب اسلام، مقاومت نشأت گرفته از فطرت انسانی برای دفاع از حقوق انسانی و دینی با انگیزه جهادی و در جهت ادای تکلیف دینی است. (اکبری، ۱۳۹۶: ۵۷) از این منظر؛ مفهوم مقاومت به معنای تلاش برای حفظ، توسعه و تعمیق عناصر و مفاهیمی مانند جهاد، مبارزه، قیام، استقامت و شهادت، برجسته سازی و مفصل بندی می گردد. امام خامنه ای با استناد به آیه «قُلْ أَمَّا عِظْكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفُرَادَى»^۱، می فرماید که تنها راه اصلاح بشر و جهان «قیام لله» است و انقلاب اسلامی نیز با چنین نگاهی از سوی امام خمینی (ره)، رهبری و هدایت شد و توانست به دور از امیال نفسانی و منافع گروهی، به پیروزی برسد. همچنین براساس این آیه، باید در نظر داشت که در این حرکت و قیام خدایی، حرکت انفرادی انسان منشأ تکامل وی نخواهد بود، بلکه این تکاپو هنگامی به برتری نفسانی وی منتهی می شود که با حفظ هویت فردی خویش، خود را با دیگران و همفکر و دلسوز آنان بداند و از همین روی است که آیه بر «مثنی و فرادی» تأکید می کند تا بسیج مردمی به مثابه سرمایه اجتماعی شکل گیرد و موجب ارتباط و مشارکت بهینه امت اسلامی را فراهم سازد. (خامنه ای، ۱۴۰۱/۳/۱۴) بر این اساس، «الهیات رهایی بخش» تفسیری از الهیات دینی است که بر آزادسازی ملل مستضعف، مظلوم و تحت ستم سراسر جهان تأکید می کند. (قادری کنگاوری، ۱۳۹۸: ۲۴) بنابراین، جهادی که از سوی مسلمانان صورت می گیرد، درحقیقت، برای از بین بردن ظلم و برپایی عدل است: «وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ»^۲، امام خامنه ای با راهبرد وحدت در عین کثرت، هدف «قیام لله» را اقامه حق، عدل و قسط و ترویج معنویت دانسته که از طریق شیوه ها و ابزارهای مختلف، برحسب مقتضیات زمان و مکان، به دست می آید. ایشان همچنین به نقش محوری امام خمینی (ره) در تحقق و تجسم عینی مفهوم مقاومت، اشاره دارند که توانست درس ایستادگی، شجاعت و شهادت را به ملت ایران و امت اسلامی تعلیم دهد که امروز یکی از واژه های برجسته در ادبیات سیاسی دنیا است؛ بنابراین، وجود دال «اسلام ناب» به مثابه دال مرکزی گفتمان انقلاب اسلامی و دین الهی بودن آن، بیانگر رویکرد توحیدی و یکتاپرستی از سوی چنین گفتمانی است. (آجیلی، ۱۳۸۹: ۲۵۶) که براساس اصل ۱۵۴ قانون اساسی، جمهوری اسلامی ایران از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان، حمایت می کند. چنانچه معظم له در

۱. سیاه بخشی از آیه ۴۶.

۲. بقره/۱۳۹.

سخنرانی تلویزیونی به مناسبتِ روز جهانی قدس می‌فرمایند: «شکل‌گیری مقاومت در منطقه غرب آسیا در دهه‌های اخیر، پُربرکت‌ترین پدیده این منطقه بوده است. کیان مقاومت بود که بخش‌های اشغال‌شده لبنان را از لوث وجود صهیونیست‌ها پاک کرد؛ عراق را از حلقوم آمریکا بیرون کشید؛ عراق را از شر داعش نجات داد و به مدافعان سوری در برابر نقشه‌های آمریکا، مدد رسانید. کیان مقاومت با تروریسم بین‌المللی مبارزه می‌کند؛ به مردم مقاوم یمن در جنگی که به آن‌ها تحمیل شده است، یاری می‌رساند؛ با موجودیت غاصبان صهیونیست در فلسطین، پنجه می‌افکند و به توفیق الهی، آن‌ها را به زانو درمی‌آورد و با تلاش مجاهدانه، مسئله قدس و فلسطین را در افکار عمومی جهان، روزبه‌روز برجسته‌تر می‌کند. در این میان، جمهوری اسلامی ایران مبتکر، حامی و طرف‌دار جبهه مقاومت است. (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۰۲/۰۹)

۲. ایمان به نصرت الهی و پیروزی حتمی

با بررسی دیدگاه‌ها و مواضع امام خامنه‌ای در قبال پدیده‌ها و رویدادهای اجتماعی-سیاسی ایران و جهان اسلام، شاخص‌ترین اصل قرآنی معظم‌له اعتقاد و اعتماد به وعده و نصرت الهی است. کلمه «اعتقاد» از ریشه «عقد» بوده و به معنای گره، پیمان و عهد است. هرچیزی که نوعی پیوند قلبی با انسان داشته و فرد آن را باور داشته باشد، اعتقاد می‌نامند. (رئوفی نژاد، ۱۳۹۴: ۸۷) وعده و نصرت الهی که از راه‌های گوناگون، با اراده خداوند نسبت به مؤمنان و مجاهدان راستین، صورت می‌گیرد، بر چند پایه استوار است که در قرآن به آن‌ها اشاره شده است: ایمان به خدا، عمل به دستورات الهی، اتکا و توکل به خدا، اعتماد به وقوع حتمی وعده‌های الهی و عزم بر استمرار اراده جدی که رهبر انقلاب در بیانات و دیدارهای خود با برشمردن این مؤلفه‌های راستین و امیدبخش، آن را جریان‌ساز دیپلماسی نهضتی و انقلابی دانستند. از این رو، خداوند در قرآن کریم، یادآوری می‌کند: «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ»؛ یعنی اگر خدا را یاری کنید، خدا نیز شما را یاری می‌کند و گام‌های شما را استوار می‌سازد. این یکی از مصادیق وعده و نصرت الهی است. همه چیز از خداست و به خواست او است. و در اینجا، منظور از یاری خدا، یاری بندگان خداست؛ یعنی خدا کمک به بندگان خویش را کمک به خود به حساب آورده و یاری رسانی را یاری خواهد داد. (خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۰۴/۲۸)

و اینکه ما می‌گوییم «نیروهای مقاومت، جریان مقاومت، جبهه مقاومت»،

یعنی یک حقیقتی به نام اسلام در دوران معاصر، سر بلند کرده است که این حرکت عظیم اسلامی، صد سال پیش، پنجاه سال پیش نبود؛ امروز وجود دارد که گریبان نظام سلطه را محکم می‌گیرد و برای آزادی و عدالت، اقدام می‌کند. (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۹/۰۶) بنابراین «فَلِذَلِكَ فَادَعُ وَاسْتَقِمْ»^۱، هم دعوت لازم است، هم استقامت لازم است؛ مقاومت یعنی این. (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۳/۱۴) بنابراین، لازمه مقاومت بر توحید به معنای آن است که انسان در نظر و عمل الوهیت، خالقیت و ربوبیت خدا را بپذیرد، تنها از او اطلاعات کند و بر طاغوت خط بطلان بکشد. (زاهدی تیر، ۱۴۰۰: ۵۲) در این صورت، «إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا»^۲ تحقق خواهد یافت. بدین ترتیب، اعتقاد به توحید در تضاد و تنافی با زور، ظلم و ظالم است؛ بنابراین، جمهوری اسلامی اعلام می‌کند که هر جا مظلومی هست و نصرتی لازم است، ما آنجا حاضریم. (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۰۱/۲۵) و افتخار جمهوری اسلامی، امروز، این است که ما در مجاورت مرزهای رژیم صهیونیستی نیرو داریم؛ [حالا] یا نیروهای خودمان یا نیروهای حزب الله یا نیروهای مقاومت یا نیروهای امل. و این ثمره خون شهدای مدافع حرم است که در دفاع از مرزهای عقیدتی و مرزهای حساس، به شهادت رسیده‌اند. (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۲/۲۲) و براساس ایمان به نصرت الهی، پیروزی جبهه مقاومت حتمی است.

۳. پایداری هوشمندانه

پایداری هوشمندانه، مهم‌ترین راهبرد مقاومت فعال است که امام خامنه‌ای با استناد به آیات قرآن، شناخت و تبیین آن را برای امروز دنیای اسلام و ملت مسلمان، لازم و ضروری می‌داند. بصیرت بخشی، روشن کردن فضا و عمق دادن به ایمان و اندیشه هسته‌های مقاومت نیازمند توحیدباوری و لزوم تقویت مبانی شناختی و معرفتی اسلام اصیل است؛ چنانچه معظم له در بیانات مختلف به آن اشاره فرمودند: «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ»^۳. در یک آیه دیگر: «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ»^۴، در یک آیه دیگر: «لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ»^۵، یعنی این پرچم توحید و اسلام و ایمان، این پرچم

دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

۱. شوری/ بخشی از آیه ۱۵.

۲. حج/ ۳۸.

۳. انبیاء/ ۱۰۵.

۴. اعراف/ ۱۲۸.

۵. صف/ ۹.

ایستادگی در مقابل ظلم و جور از هرکس و هر جای عالم، این پرچم استقلال ملت‌ها در مقابل قدرت‌های زورگوی عالم، باید در سرتاسر جهان و به عنوان مرکز امید همه مستضعفان عالم، به اهتزاز دربیاید.» (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۶/۲۶) در این میان، شهید سلیمانی نرم‌افزار مقاومت و الگوی مبارزه را به ملت‌ها تعلیم کرد و با حرکات خود و بالاخره با شهادت خود، اسم رمز برانگیختگی و بسیج مقاومت در دنیای اسلام شد. (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۹/۲۶) در این میان تصویرسازی واحد و ایجاد پیام‌های واحد از طریق دیپلماسی عمومی، موجب تقویت روابط موج‌آفرینی در عرصه مقاومت و زمینه اتحاد محور مقاومت می‌گردد. (مهدوی‌اطهر و امامی‌فر، ۱۴۰۱: ۲۹)

این موضوع برای اثربخشی و عمق بخشی به پایداری هوشمندانه در میان امت اسلامی، با تبیین الزامات قرآنی مقاومت فعال در حوزه نظر و عمل، میسر خواهد بود؛ بنابراین پایداری هوشمندانه، پیام اسلام و قرآن به جبهه مقاومت و کشورهای محور مقاومت است تا با دفاع از وحدت و حرکت امت بزرگ اسلامی و فایق آمدن بر عوامل اختلاف و دوگانگی مسلمین در سطح جهان، بر هندسه قدرت مقاومت اسلامی و نظم نوین در حال شکل‌گیری در منطقه غرب آسیا در پرتو بیداری اسلامی، تأثیرگذار باشند. بدین ترتیب، این خودآگاهی اسلامی، پدیده‌ای شگرف و معجزه‌آسا در قلب دنیای اسلام آفریده است که قدرت‌های استکباری در برابر آن، به شدت، دچار مشکلند؛ نام این پدیده «مقاومت» و حقیقت آن، بروز قدرت ایمان و جهاد و توکل است. این پدیده همان است که درباره نمونه‌ای از آن در صدر اسلام، این آیه شریفه نازل شد: **الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَد جَعَوْا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ * فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ دِيَارِهِمْ فَأَتَىٰ خِزَامَةَ بَنِي كِنَانَةَ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ**^۱، صحنه فلسطین یکی از جلوه‌گاه‌های این پدیده شگفت‌انگیز است که توانسته رژیم طغیانگر صهیونیست را از حالت تهاجمی و عربده‌کشی به وضعیّت دفاع و انفعال بکشانند و مشکلات سیاسی و امنیتی و اقتصادی آشکار کنونی را بر آن تحمیل کند. نمونه‌های درخشان دیگر مقاومت را می‌توان در لبنان و عراق و یمن و برخی نقاط دیگر، به وضوح، مشاهده کرد. (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۰۴/۱۷)

و در پیام تبریک به حجت‌الاسلام والمسلمین «سیدحسن نصرالله»، به مناسبت پیروزی مقاومت اسلامی در جنگ ۳۳ روزه می‌فرماید: «آنچه ائتلاف افتاد، حجتی از سوی خداوند بر همه دولت‌ها و ملت‌های اسلامی و به ویژه در منطقه خاورمیانه است. شما بار دیگر مصداق این کلام نورانی قرآن شدید: **فَدَكَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِتْنِیْنَ التَّقَاتِ قَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَهُمْ رَأَى الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَن يَشَاءُ**

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ،^۱ این اولوالأبصار، امروز توده‌های میلیونی و جوانان غیور و مؤمن در کشورهای منطقه و سیاسیون سالم و زمامداران و رهبران مستقل و خردمندانند. (۲۶ خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۵) بدین ترتیب، نظریه مقاومت نظریه‌ای رهایی‌بخش در قالب پارادایم برخورد با نظام سلطه و مبتنی بر قدرت روایت انقلاب اسلامی از متن اسلام ناب محمدی است و با هدف غرب‌زدگی‌زدایی از نظام بین‌الملل در ادبیات سیاسی و علوم جدید قابل تئوری‌پردازی است. (اکبری، ۱۳۹۶: ۱) که رهبر معظم انقلاب با مبانی محکم اعتقادی و عقلانی و تدابیر مهم و راهبردی بر عمق استراتژیک آن می‌افزاید و به آن معنا و جهت می‌بخشد. و براین اساس، سیاست و رهنامه دفاعی جمهوری اسلامی ایران با رویکردی ارزش‌محور و باور به توان و قدرت «دفاع همه‌جانبه مردمی»، سازماندهی شده است. (مطلبی، ۱۴۰۰: ۹۰) که با شناخت فرصت‌ها، به‌دنبال ارتقای توان نظامی - دفاعی کشور و وزن و منزلت ژئوپلیتیک ایران، یعنی قلمرو نفوذ و حوزه اثرگذاری ایران در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای اقدام می‌نماید. دراین‌میان، نقش سپاه قدس با عنوان یک نهاد انسانی و دارای انگیزه‌های بزرگ و روشن انسانی، حیاتی و راهبردی است که با سعه صدر به همه جا و همه کس نگاه می‌کند. رزمندگان بدون مرزند، کرامت مستضعفان را حفظ می‌کنند و خود را بلاگردان مقدّسات و حریم‌های مقدّس می‌کنند. (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۲۷)

۴. همگرا شدن امت اسلامی

در اندیشه و گفتمان امام خامنه‌ای، حفظ وحدت و تحکیم آن، ضرورت راهبردی امت اسلامی است که براساس کلام الله مجید در انسجام بخشی به جبهه اسلام ناب و شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی مؤثر است؛ چنانچه معظم‌له، وحدت را یک اصل اسلامی می‌دانند. (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۷/۱۱) که به صد دلیل واجب و به صد دلیل ممکن است. (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۱۲/۱۳) و تنها نسخه شفاف‌بخش برای علاج دردهای جهان اسلام است. (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۴/۲۷) بنابراین در اسلام توصیه می‌شود: «واعتصموا بحبلِ اللهِ جميعاً»^۲ که نقطه مقابل تفرقه است: «وَتَذَهَبَ رِيحُكُمْ»^۳. و سبب می‌گردد قدرت جهان اسلام به تحلیل و ضعف سوق یابد؛ چنانچه تسلط و سیطره دشمنان بر کشورهای اسلامی هم از نتایج تفرقه بین ملت‌های مسلمان است. (خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۵/۱۷) بنابراین، وحدت امت هدفی

دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

۱. آل عمران/ ۱۳.

۲. آل عمران/ ۱۰۳.

۳. انفال/ ۴۶.

حاکم بر روابط بین مسلمانان در جامعه اسلامی محسوب می‌شود. اعتقاد به امت واحدبودن همه مسلمانان برای دولت اسلامی، از اصولی است که آن دولت را در سیاست خارجی از دولت‌های ملی ممتاز می‌کند. (حقیقت، ۱۳۸۶: ۲۱۳) از این رو، امروز، دنیای اسلام بیش از همه به اتحاد و یکدلی و تمسک به قرآن نیازمند است. از سویی ظرفیت‌های جهان اسلام برای توسعه و عزت و اقتدار، امروز، بیش از گذشته آشکار شده و بازیابی مجد و عظمت امت اسلامی، امروز در سراسر جهان اسلام، انگیزه و فراست جوانان و فرزندان شده است. (خاتمه‌ای، ۱۳۸۳/۱۰/۲۹) و پیام آیه «إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ» تشکیل امت واحده‌ای که ناصیه عبودیت بر درگاه ربوبیت و وحدانیت می‌ساید، همان آرزوی بزرگ اسلام است و همان است که در سایه آن، نیل به همه کمالات فردی و جمعی مسلمین میسر می‌گردد و همان هدفی است که جهاد اسلامی برای تحقق آن تشریح شده و هریک از عبادات و فرایض اسلامی، بخشی از آن را زمینه‌سازی و تأمین می‌کند. (خاتمه‌ای، ۱۳۷۰/۰۳/۲۶) براین اساس، زبان سیاسی مقاومت می‌تواند در کشورهایی ظهور کند که از قابلیت‌های فرهنگی خاصی برخوردار باشند و اندیشه مقاومت و واکنش نسبت به فضای اجتماعی نابرابر را در برخورد با فرایندهای تهدید، مورد استفاده قرار دهند. (پوستین چی و متقی، ۱۳۹۰: ۱۰۵) در این میان، شبکه‌سازی یکی از مصادیق بارز نظریه بازدارندگی است. سیستم بازدارندگی شبکه‌ای بر شکل‌گیری و گسترش ارتباطات درون شبکه‌ای و بین شبکه‌ای، از جمله ارتباط بین حلقه‌ای و محور متمرکز است. (فتحی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۷۰) این راهبرد برای تجمیع قدرت در اهداف مشترک برای کنترل دشمن و خنثی‌سازی اقدامات آن‌ها، استفاده می‌شود. از دیدگاه امام خاتمه‌ای، حرکت جامعه اسلامی به سوی وحدت آگاهانه، نقش مهمی در تقویت جبهه مقاومت در مبارزه و تقابل با دشمنان اسلام دارد.

۵. دشمن‌شناسی

امام خاتمه‌ای با استناد به آیات قرآن، تعیین و تدوین سیاست دفاعی در جهت حفظ کیان اسلام، شناسایی دشمن و تهدیدهایی که از ناحیه او موجودیت جهان اسلام و امت اسلامی را تهدید می‌کند، امری واجب دانسته است؛ بنابراین تبیین دشمن که لازمه آن دشمن‌شناسی است، در زمره پیروی از دستورات الهی، کسب بصیرت، بصیرت‌زایی و بصیرت‌افزایی است. مقاومت با همه انواع آن در مقابل دشمن معنا

پیدا می‌کند؛ چه دشمن درونی باشد و چه برونی؛ بنابراین فرهنگ‌سازی جهادی در جامعه اسلامی و حرکت به سوی این نوع از فرهنگ، بدون شناخت دشمن، ممکن نیست. (محمدی، ۱۳۹۹: ۹۳) چنانچه معظم‌له در این باره می‌فرماید: «جهاد عبارت است از تلاشی که در مقابل یک دشمنی انجام می‌گیرد؛ هر جور تلاشی جهاد نیست. جهاد عبارت است از آن تلاشی که در برابر یک چالش خصمانه از طرف مقابل صورت می‌گیرد؛ این جهاد است.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۰۴/۱۱) بدین ترتیب، مقوم اصلی مفهوم جهاد (یعنی در مقابل دشمن بودن) و مقوم اصلی مفهوم دفاع (یعنی دفع هجمه دشمن)، هر دو، در مفهوم جهاد تبیین وجود دارد. (حیاتی، ۱۴۰۱: ۱۹) که در تقابل با گزاره جنگ‌شناختی دشمن، از طریق نفوذ تدریجی در اصول ارزش‌ها، بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌های رفتاری قرار می‌گیرد و با تولید توان بازدارندگی به مثابه مفهوم راهبردی در ارتقای ضریب امنیت، مؤثر است. ایشان در کلامی به موارد عمل نکردن به قرآن در بعضی از کشورهای اسلامی، اشاره می‌نمایند که آنان «أَشْدَاءَ عَلَى الْكُفَّارِ» را فراموش نمودند و با آمریکا و صهیونیست‌ها ساختند و حق فلسطینی‌ها را ضایع کردند و نوکر، دنباله‌رو و امربر کفار شدند. و یک دسته دیگر هم «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» را فراموش کرده‌اند و اختلافات بین مسلمان‌ها را به وجود می‌آورند و به مسلمان رحم نمی‌کند. (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۱/۲۶) اما جمهوری اسلامی ایران از ملت‌های مظلوم مسلمان حمایت می‌کند؛ چون قرآن صریحاً حمایت از مستضعفان را لازم شمرده است: «وَمَا لَكُمْ لَأَتَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِّنْ لَّدُنكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِّنْ لَّدُنكَ نَصِيرًا»^۱ و باسلطه آمریکا و نفوذ و دخالت آن در کشورهای اسلامی و همه کشورهای مظلوم، مخالفت می‌کند؛ چون قرآن فرموده است: «... لَا تَخْذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَكُمْ أَوْلِيَاءَ تَلْقَوْنَ إِلَيْهِمْ بِالْوُدَّةِ»^۲ (خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۰۲/۱۴) در جریان دشمن‌شناسی، اندیشه مقاومت در امتزاج دین و سیاست و با شعار جهان‌وطنی، پیوند قدرت فراملی را علیه نظام سلطه به وجود می‌آورد. (اکبری، ۱۳۹۶: ۶۰) چنانچه شهید سلیمانی یک روح تازه‌ای در این مجموعه مقاومت دمید و راه تازه‌ای در مقابل آن باز کرد و آن را، هم از لحاظ معنوی و هم از لحاظ مادی، مجهز کرد. (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۱۰/۱۱) تا بستری برای تبلیغ و توسعه اندیشه خادم‌محوری در راستای توسعه قدرت جبهه مقاومت در مقابل هرکنش ظالمانه باشد و مقوم امت اسلامی و جوامع اسلامی گردد.

مطالعات جهاد و دفاع
مؤسسه پژوهشی

دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

۱. نساء/ ۷۵.

۲. ممتحنه/ ۱.

۶. بازدارندگی مؤثر

انقلاب اسلامی ایران با توجه به رسالت و اهداف فراملی با طرح گفتمان اسلام سیاسی-فقهاتی، به فرایند غیریت‌سازی از گفتمان‌های غرب و شرق اقدام نموده است و بر اساس اصل ۱۵۲ قانون اساسی، بر نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیرمحراب استوار است. در فرایند غیریت‌سازی گفتمان انقلاب اسلامی، دو مفهوم ظلم و استکبار که بروز ناامنی و عدم تحقق صلح جهانی از آن نشئت می‌گیرد، نفی می‌گردد. (آجیلی، ۱۳۸۹: ۳۴۷) بر این اساس، اتخاذ راهبرد مقابله به مثل با دشمن لازم است: «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يقاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ»؛ و در راه خدا، با کسانی که با شما پیکار می‌کنند، بجنگید؛ و [از حد] تجاوز نکنید که خدا تجاوزکاران را دوست نمی‌دارد. «وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجَكُمْ»؛ و از جایی که شما را بیرون راندند، آنان را بیرون کنید.»

در بیانات رهبر معظم انقلاب، مفهوم بازدارندگی، این‌گونه تعریف شده است: «رصد دائمی تهدیدها، آمادگی دفاعی و بازدارندگی از طریق ترکیب نیروی حرفه‌ای زمینی و بسیج، گسترش برد موشکی و افزایش توان دفاعی و تهاجمی در دریا، ... جمهوری اسلامی را به بازدارندگی دفاعی راهبردی می‌رساند.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۰۷/۲۱) در نتیجه، راه‌های تثبیت قدرت بازدارندگی جمهوری اسلامی، طبق فرمایشات معظم‌له، عبارتند از کلیدواژه‌های راهبردی «نگاه وسیع به جغرافیای مقاومت»، «نگاه وسیع فرامرزی»، «فناخت نکردن به منطقه خودمان» و «امتداد عمق راهبردی». از این رو؛ تقویت کامل بنیه دفاع ملی، از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور در تقابل با معاندین نظام و مداخله‌های کشورهای قدرت‌طلب، لازم و ضروری است. همان‌گونه که خاطر نشان فرمودند، مبنای اقتدار در جمهوری اسلامی، یک مبنای «عقلانیتی» است؛ از این رو، «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ؛ هر چه می‌توانید اعداد کنید.»^۳ امکانات خود را اعداد نکنند و توان تهدید دشمن را هم ببینند؛ این قطعاً منافع ملی را تأمین خواهد کرد و موجودیت ملی را حفظ خواهد کرد؛ هویت ملی را محفوظ

۱. بقره/۱۹۰.

۲. بقره/۱۹۱.

۳. انفال/۶۰.

خواهد داشت. (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۷/۲۱) در اسلام، دفاع و بازدارندگی اصالت دارد نه جنگ؛ چراکه آیه فوق علت و هدف آمادگی را ترساندن دشمن می‌داند؛ ترسی مستمر، دلیل‌کننده و مانع از اقدام گروه مقابل. (نگارش و جمالی زواره، ۱۳۹۵: ۱۱۷) همان‌گونه که در دیدار مردم مازندران در سالگرد حماسه شش بهمن فرمودند: «اگر بخواهیم مسلمان زندگی کنیم، باید قدرتمند باشیم تا بتوانیم از خودمان و از هدف و عقایدمان در مقابل دشمن دفاع کنیم. باید قدرتمند باشیم تا بتوانیم از حقوق کشورمان، از حقوق ملتمان (به عنوان یک ملت)، از حقوق خودمان دفاع کنیم؛ ما دنبال این هستیم.» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۱/۰۶) چنانچه براساس این آیه شریفه، وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا^۱، قطع دست سلطه‌گران از غارت و چپاول به مال و ناموس از این طریق ممکن است. (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۳/۲۶) آیاتی که از اتخاذ ولایت کافران نهی می‌کرد و بیانگر حکم تکلیفی بر مسلمین بود، به طریق اولی، پذیرش سلطه و نفوذ که می‌تواند از آثار منفی پذیرش ولایت آنان باشد را نفی می‌کند و این حکم تکلیفی منشأ حکم وضعی قاعده نفی سبیل خواهد بود. (رک: حقیقت، ۱۳۸۶: ۱۰۵) براین اساس، در مراسم دانش‌آموزی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، فرمودند: «خودتان را مجهز و آماده کنید؛ هم از لحاظ آمادگی علمی و فنی، هم از لحاظ آمادگی سازمانی و انضباطی و هم از لحاظ آمادگی ایمانی و عقیدتی و روحی که این پشتوانه همه آن‌ها است.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۷/۰۷) ایشان همچنین در تبیین دیپلماسی عزت و قدرت، به اقدام ناگروه ۸۶ نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران اشاره نموده و آن را از دستاوردهای انقلاب اسلامی و مصداق آیه، وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ، دانسته که با حضور امنیت‌ساز در دریاهای آزاد، توانایی‌های جمهوری اسلامی ایران را به رخ کشیدند. (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۰۵/۱۵) و در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران، می‌فرمایند که نظام سیاسی اسلام با ظلم و ظالم مخالف است و دستور دارد به، كُونَالظَّالِمِ خَصْمًاوَلِلْمَظْلُومِ عُونًا؛ لذا با عملیاتی کردن این آیه از قرآن که می‌فرماید: تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ^۲ تهدید دشمن که گزینه نظامی روی میز است، بی‌ارزش و بی‌معنا شده است و دیگر تکرار نمی‌شود. (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۰۵/۲۶) در نتیجه دور کردن سایه جنگ از کشور و ثمربخشی مذاکرات دیپلماتیک، نتیجه منطقی توسعه عمق استراتژیک منطقه‌ای، کاربست سیاست دفاع روبه جلو، تقویت محور مقاومت و افزایش توان بازدارندگی است. (قادری کنگاوری، ۱۳۹۸: ۱۹۴)

دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

۱. نساء/۱۶۱.
 ۲. نساء/۱۴۱.

۷. عزّت طلبی مسلمین

در مکتب اسلام، توجه به عزّت مسلمین و جوامع اسلامی با عنوان یک اصل، تأکید شده است که تقویت آن موجب اقتدار و تضعیف آن موجب استعمار و ذلت است. میان عزت اسلامی و بیداری اسلامی ارتباطی دوسویه وجود دارد. در حقیقت، بیداری اسلامی به مفهوم احیای اسلامی است که با آن استقلال، عدالت، عزت و همه آموزه‌ها و ارزش‌های متعالی الهی زنده می‌شود. جمهوری اسلامی ایران درصدد است تا با تأکید بر هویت اسلامی خود و حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش، به ویژه محور مقاومت، به عنوان ی‌گفتمان اسلامی فراگیر علیه اشغالگری آمریکا و متحدان منطقه‌اش، به حفظ منافع و مصالح اسلامی در چارچوب ایدئولوژی انقلاب اسلامی، اقدام نماید. (عباسی و محمودزاده، ۱۴۰۱: ۱۳۱) در نگاه امام خامنه‌ای، قرآن بزرگ‌ترین معلم بیداری اسلامی در جهت حفظ موجودیت و عزت اسلامی است. (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۶/۲۳) ایشان یکی از راه‌های کسب عزت اسلامی را عمل به این آیات شریفه می‌دانند: «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ»؛ «وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ»؛ «إِنْ يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ»^۲. شما خدا را نصرت کنید؛ دین خدا را نصرت کنید و برای خدا قیام کنید؛ خدا شما را نصرت خواهد کرد. خدا که نصرت کرد، دیگر همه قدرت‌ها پوچ‌اند. (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۱/۰۸) براین اساس، در منطق قرآن کریم، عزت واقعی متعلق به خدا و رهروان راستین جبهه حق است: «وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ»^۳؛ و در مقابل، عدم ایمان و عمل به دستورات قرآن، می‌تواند وضع اسف‌باری را برای جامعه اسلامی و امت اسلامی به وجود آورد. اسلام ثابت کرده است، ظرفیت آن را دارد که امت خود را به اعتلای مدنی و علمی و عزت و قدرت سیاسی برساند. ایمان و مجاهدت و پرهیز از تفرقه، تنها شرط‌های تحقق این هدف بزرگ است و قرآن به ما می‌آموزد: «وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»^۴؛ «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّا اللَّهُ لَعَ الْحَسِينِ»^۵؛ «وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَتَازَعُوا فَعَشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَأَصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ»^۶. (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۰۹/۱۸) بنابراین امروز، دشمن اسلام، یعنی سردمداران استکبار و صهیونیسم، تفرقه‌افکنی میان مسلمین

۱. محمد / ۷.

۲. حج / ۴۰.

۳. آل عمران / ۱۶۰.

۴. منافقون / ۸.

۵. آل عمران / ۱۳۹.

۶. عنکبوت / ۶۹.

۷. انفال / ۴۶.

و غوغاگری در عرصه تبلیغات را برضد هرکشور و دولت و جمعیتی که از بیداری اسلامی و حاکمیت قرآن دم زدند و داعیه عزت مسلمین را داشته باشند، مهم ترین کار خود می داند؛ چون اسلام به جوانان پایداری و استقامت می دهد. (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۲/۲۸) براین اساس، مهم ترین هدف نهی و نفی دائمی و همیشگی تسلط کفار بر جوامع اسلامی، حفظ عزت و احترام مسلمانان است. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۲: ۱۳۱) چنانچه در نظام جهانی، هر هژمونی همزاد ضد هژمونی است. بی تردید نام محور مقاومت با نفی سلطه و مقابله با امپریالیسم آمریکا و اسرائیل درهم آمیخته است. (محمودی رجا و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۷) از این رو، امام خامنه‌ای می فرماید: «جهاد مایه عزت است و هر ملتی که سربلند می شود، عزت پیدا می کند، قدرت پیدا می کند، به برکت مجاهدت فرزندان خودش است.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۲/۲۲) براین اساس، نفی استکبار و سلطه جهانی، در واقع، انعکاس اصول و اهداف اسلام سیاسی در کالبد مقاومت اسلامی است.

نتیجه

مقاومت فعال که همواره مورد تأکید مقام معظم رهبری است، مستندات و الزامات قرآنی دارد که در این تحقیق به روش تحلیل مضمون به آن پرداخته شد. در ابتدا، با بهره گیری از ادبیات نظری مقاومت، مبانی، چیستی، اهداف و غایت، جغرافیای محیطی و راهبردهای مقاومت فعال بیان شد. سپس تحلیل مضمونی پیام ها و بیانات امام خامنه‌ای با آیات قرآنی بیان شده از سوی ایشان، مورد مطالعه قرار گرفت. تحلیل مضمونی نشان داد که اساس مقاومت اسلامی مبتنی بر نگاه خداپاورانه و توحیدی است که با عنوان دال مرکزی، دیگر نشانه ها در پیوند با آن معنا می یابند و همه بر مبنای قیام لله است. معظم له رمز پیروزی، تداوم، تعمیق و بالندگی الگوی مقاومت اسلامی را اطاعت از خداوند متعال و یاری دین او می داند: *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ*، (و با گسترش محور مقاومت، امت اسلامی را به پیروی از دستورات اسلامی، وحدت و انسجام و ایستادگی و مبارزه در برابر نظام سلطه، استکبار و رژیم صهیونیستی دعوت می نماید. از این منظر، در اندیشه امام خامنه‌ای، مقاومت منبع و نمایش قدرت امت اسلامی است که در زمینه بازدارندگی دفاعی در مقابله با تهدیدات دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران و کشورهای اسلامی به کار گرفته می شود. در این میان، راهبرد دفاع همه جانبه و هوشمند با بهره گیری از همه ظرفیت های

دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

موجود در امت اسلامی، مورد تأکید قرآن بوده و پرداختن به آن در اقصی نقاط کشورهای اسلامی دنیا، یک مسئله ضروری و اجتناب ناپذیر است؛ بنابراین در اندیشه معظم‌له برای حمایت و دفاع از مسلمانان و مستضعفان، عزت طلبی و عدالت خواهی، حفظ کیان اسلام و وحدت جهان اسلام، لازم است که نسبت به تولید و تقویت سامانه‌های دفاعی سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، به تناسب نوع و ماهیت تهدیدات احتمالی، اهتمام ورزیده و با رعایت حدود و ثغور شرعی، با فراهم نمودن امکانات و تجهیزات نظامی، هرگونه تهدیدی که منجر به تضعیف نظام اسلامی می‌گردد را پاسخگو باشند. بدین ترتیب، براساس مضامین فراگیر احصاشده از بیانات قرآنی امام خامنه‌ای، قیام‌الله، ایمان به نصرت الهی و پیروزی حتمی، پایداری هوشمندانه، همگراشدن امت اسلامی، دشمن شناسی، بازدارندگی مؤثر و عزت طلبی مسلمین هسته‌های اصلی در تحقق مقاومت فعال می‌باشند که هریک از این الزامات، مستندات قرآنی دارد.

کتابنامه

قرآن کریم.

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
۲. آجیلی، هادی (۱۳۸۹). «صورت‌بندی گفتمان اسلامی در روابط بین‌الملل»، چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۳. افتخاری، اصغر (۱۴۰۰). «مقاومت در اسلام؛ نظریه و الگو»، چاپ دوم. تهران: انتشارات مؤسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور.
۴. افتخاری، اصغر و حکیمی، محمد (۱۳۹۹). «مختصات الگوی مقاومت اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری»، فصلنامه پژوهش‌های سیاست اسلامی، سال هشتم، شماره هیجدهم، صص ۲۰۱-۲۳۴.
۵. انصاری بارده، رضا و مهدی جاودانی مقدم (۱۴۰۰). «مفهوم راهبرد مقاومت فعال در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه راهبرد، سال ۳۰، شماره ۹۸، صص ۱۰۱-۱۲۷.
۶. اکبری، حسین (۱۳۹۶). «تقابل گفتمان مقاومت و گفتمان نظام سلطه»، جلد یکم. تهران: انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۷. پوستین چی، زهره و ابراهیم متقی (۱۳۹۰). «زبان سیاسی مقاومت اسلامی در سیاست بین‌الملل»، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره نخست، شماره یکم، صص ۹۷-۱۲۹.
۸. حقیقت، سیدصادق (۱۳۸۶). «مبانی، اصول و اهداف سیاست خارجی دولت اسلامی»، چاپ دوم. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۹. حیاتی، طاهره و محمدحسین حیاتی (۱۴۰۱). «گستره جهاد تبیین در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای»، فصلنامه معرفت سیاسی، سال چهاردهم، شماره اول، پیاپی ۲۷، صص ۷-۲۰.
۱۰. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال (۱۳۹۲). «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، چاپ پنجم. تهران: سمت.
۱۱. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: <http://farsi.khamenei.ir>.
۱۲. ربوفی نژاد، محمد (۱۳۹۴). «نقش آموزه‌های اعتقادی و نظامی اسلام در دکترین عملیاتی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در هشت سال دفاع مقدس»، چاپ اول. تهران: انتشارات نیلوفران.
۱۳. رنجبرمحمدی، مصطفی و زاهد غفاری هاشجین و محمدرحیم عیوضی (۱۳۹۹). «مؤلفه‌های قدرت هوشمند آیت‌الله خامنه‌ای در قبال دشمنان محور مقاومت اسلامی»، فصلنامه علمی پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال دهم، شماره ۳۵، صص ۱۵۱-۱۷۱.
۱۴. زاهدی تیر، اصغر (۱۴۰۰). «مقاومت در قرآن با تأکید بر رویکرد اجتماعی»، چاپ اول. قم: دفتر نشر معارف.
۱۵. صباحی، مجتبی و داود محمدی و احسان جعفری‌فر (۱۴۰۱). «بررسی مبانی فکری راهبرد دفاعی از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای»، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، دوره ۸، شماره ۱، شماره پیاپی (۲۸)، صص ۱۱۱-۱۳۲.
۱۶. عابدی جعفری، حسن و محمدسعید تسلیمی و ابوالحسن فقیهی و محمد شیخ‌زاده (۱۳۹۰). «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی»، فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره دوم، شماره پیاپی ۱۰، صص ۱۵۱-۱۹۸.
۱۷. عباسی، مجید و فاطمه محمودزاده (۱۴۰۱). «تحلیلی بر حمایت ایدئولوژیک ایران از محور مقاومت اسلامی در غرب آسیا»، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، دوره ۸، شماره ۲، شماره پیاپی (۳۰)، صص ۱۱۵-۱۳۴.
۱۸. فتحی، محمدجواد و محمدرحیم عیوضی و شهره پیرانی (۱۳۹۹). «جایگاه راهبرد بازدارندگی برون مرزی در منظومه دفاعی امنیتی جمهوری اسلامی ایران در آسیای جنوب غربی»، فصلنامه سیاست

مطالعات راهبردی
رضانه

دوره اول
شماره دوم
پیاپی: ۲
پاییز و زمستان
۱۴۰۱

جهانی، دوره نهم، شماره دوم، پیاپی ۳۲، صص ۲۶۵-۳۰۳.

۱۹. فاضلی، محمدرضا (۱۴۰۱). "تبیین الگوی جوان انقلابی در گام دوم انقلاب از دیدگاه مقام معظم رهبری"، فصلنامه مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، سال دهم، شماره دوره (پیاپی ۲۲)، صص ۲۹۳-۳۱۳.

۲۰. فتحی، یوسف (۱۴۰۱). "حج به مثابه سرمایه اجتماعی با تأکید بر پیام‌های آیت‌الله خامنه‌ای به حجاج (۱۳۶۸-۱۴۰۰)، به روش تحلیل مضمون"، پژوهشنامه حج و زیارت، سال هفتم، شماره دوم، پیاپی ۱۷، صص ۱۴۱-۱۷۷.

۲۱. قاسمی، بهزاد (۱۳۹۹). "الگوی مقاومت اسلامی؛ مطالعه بیانات مقام معظم رهبری"، دوفصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی دانشکده علوم انسانی اسلامی و قدرت نرم دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، سال دهم، شماره ۲۱، صص ۱۷۱-۲۰۲.

۲۲. قادری کنگاوری، روح‌اله (۱۳۹۸). "مقاومت و دیپلماسی نهضتی؛ تحولات، فرصت‌ها و چالش‌ها"، چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۲۳. مسلمی، حسین و افشین بکائی و عمار رضائی و عباس کوچکیان و عباس علی بخشی (۱۴۰۱). "بررسی اهمیت راهبردی محور مقاومت در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله العالی)"، در مجموعه مقالات پذیرفته شده اولین همایش بین‌المللی و پنجمین همایش ملی تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، صص ۱-۲۲.

۲۴. مطلبی، مسعود (۱۴۰۰). "دیپلماسی دفاعی ایران در گام دوم انقلاب اسلامی؛ اهداف، راهبردها و الزامات"، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، دوره ۷، شماره ۲، شماره پیاپی (۲۶)، صص ۷۵-۹۸.

۲۵. مهدوی اطهر، مهدی و حمید امامی‌فر (۱۴۰۱). "کاربست دیپلماسی عمومی در عرصه مقاومت اسلامی از منظر امام خامنه‌ای"، فصلنامه معرفت سیاسی، سال چهاردهم، شماره اول، پیاپی ۲۷، صص ۲۱-۴۰.

۲۶. محمدی، محمدعلی (۱۳۹۹). "مؤلفه‌های نقش‌آفرین فرهنگ جهادی در تقویت مقاومت اسلامی در سپهر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای"، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال نهم، شماره پیاپی، ۳۳، صص ۹۱-۱۱۱.

۲۷. محمودی رجا، سیدزکریا و علی باقری دولت‌آبادی و بهنام راوش (۱۳۹۷). "بررسی محور مقاومت و آینده نظام سلطه با استفاده از نظریه نظام جهانی"، فصلنامه مطالعات بیداری اسلامی، سال هفتم، شماره چهاردهم، صص ۷-۲۸.

۲۸. نگارش، حمید و زهره جمالی‌زواره (۱۳۹۵). "راهبرد آمادگی در برابر دشمن در خوانش آیه شصت سوره انفال"، فصلنامه علوم سیاسی، سال نوزدهم، شماره هفتاد و پنج، صص ۱۰۳-۱۲۱.

References

The Holy Quran

1. The Constitution of the Islamic Republic of Iran
2. Ajili, Hadi (1389). "Formulation of Islamic discourse in international relations", first edition. Tehran: Imam Sadeq University Press
3. Eftekhari, Asghar (1400). "Resistance in Islam; Theory and model", second edition. Tehran: Publications of the Institute of Andisheh Sazan Noor Studies
4. Eftekhari, Asghar and Hakimi, Mohammad (2019). "Coordinates of the model of Islamic resistance in the intellectual system of the Supreme Leader", Islamic Politics Research Quarterly, 8th year, 18th issue, pp. 201-234
5. Ansari-Bardeh, Reza and Mehdi Javadani-Moghadam (1400). "The concept of active resistance strategy in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran", Strategy Quarterly, year 30, number 98, pp. 101-127
6. Akbari, Hossein (2016). "Confrontation of the Discourse of Resistance and the Discourse of Supremacy", Volume 1. Tehran: Imam Hossein University Press
7. Pouštin-Chi, Zohra and Ebrahim Motaghi (2010). "Political language of Islamic resistance in international politics", International Relations Research Quarterly, first period, number 1, pp. 129-97
8. The truth, Seyyed Sadeq (2006). "Fundamentals, principles and objectives of the foreign policy of the Islamic State", second edition. Qom: Islamic Science and Culture Research Institute
9. Hayati, Tahira and Mohammad Hossein Hayati (1401). "The Extent of Explanation Jihad in the Defensive Thought of Imam Khamenei", Political Knowledge Quarterly, Year 14, Issue 1, Series 27, pp. 20-7.
10. Dehghani Firouzabadi, Seyed Jalal (2012). "Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran", fifth edition. Tehran: Side
11. Office of Preservation and Publication of the Works of Ayatollah Khamenei: <http://farsi.khamenei.ir>
12. Reofinejad, Mohammad (2014). "The role of religious and military teachings of Islam in the operational doctrine of the Islamic Revolutionary Guard Corps during the eight years of holy defense", first edition. Tehran: Nilofaran Publications
13. Ranjbarmohammadi, Mustafa and Zahid Ghafari Hashjin and Mohammad Rahim Ayouzi (2019). "Components of the intelligent power of Ayatollah Khamenei against the enemies of the axis of Islamic resistance", scientific quarterly of the Islamic Revolution Research Journal, 10th year, number 35, pp. 151-171
14. Zahedi-Tir, Asghar (1400). "Resistance in the Qur'an with an emphasis on the social approach", first edition. Qom: Education publishing office
15. Sabahi, Mojtabi, Daud Mohammadi and Ehsan Jafar Far (1401). "Investigation of the intellectual foundations of defense strategy from the perspective of Imam Khamenei", Holy Defense Studies Quarterly, Volume 8, Number 1, Serial Number (28), pp. 111-132
16. Abedi-Jaafari, Hassan and Mohammad Saeed Taslimi and Abolhasan Faqihi and Mohammad Sheikhzadeh (2013). "Thematic analysis and network of themes: a simple and efficient method to explain the patterns in qualitative data", Strategic Management Thought Quarterly, 5th year, 2nd issue, serial number 10, pp. 151-198
17. Abbasi, Majid and Fatemeh Mahmudzadeh (1401). "An analysis of Iran's ideological support of the axis of Islamic resistance in West Asia", Scientific Quarterly of Sacred Defense Studies, Volume 8, Number 2, Serial Number (30), pp. 115-134
18. Fathi, Mohammad Javad, Mohammad Rahim Ayouzi, and Shahreh Pirani (2019). "The position of the cross-border deterrence strategy in the defense-security system of the Islamic Republic of Iran in South West Asia", World Politics Quarterly,

- 9th period, 2nd issue, serial 32, pp. 265-303
19. Fazli, Mohammad Reza (1401). "Explaining the model of the revolutionary youth in the second step of the revolution from the perspective of the Supreme Leader", Iranian Islamic Progress Model Studies Quarterly, 10th year, period number (22 consecutive), pp. 293-313
20. Fathi, Yusuf (1401). "Hajj as social capital with an emphasis on Ayatollah Khamenei's messages to pilgrims (1368-1400), by thematic analysis method", Hajj and Pilgrimage Research Journal, 7th year, 2nd issue, series 17, pp. 141- 177
21. Ghasemi, Behzad (2019). "Pattern of Islamic resistance; study of the statements of the Supreme Leader", two-quarter magazine of the Cultural Guard of the Islamic Revolution, School of Islamic Humanities and Soft Power, Imam Hussein (AS) Officer Training and Guard Training University, 10th year, number 21, pp. 171-202
22. Qadri Kangavari, Ruholah (2018). "Resistance and movement diplomacy; Developments, opportunities and challenges", first edition. Tehran: Imam Hossein University Press
23. Muslimi, Hossein, Afshin Bekai, Ammar Rezaei, Abbas Kouchian, and Abbas Alibakshi (1401). "Investigation of the strategic importance of the axis of resistance in the defense thought of Imam Khamenei (Madzaleh al-Ali)", in the collection of accepted articles of the first international conference and the fifth national conference on explaining the defense thought of Imam Khamenei (Madazleh al-Ali), pp. 1-22
24. Melabi, Masoud (1400). "Iran's Defense Diplomacy in the Second Step of the Islamic Revolution; Objectives, Strategies and Requirements", Scientific Quarterly of Sacred Defense Studies, Volume 7, Number 2, Serial Number (26), pp. 75-98
25. Mahdavi Athar, Mehdi and Hamid Emamifar (1401). "The application of public diplomacy in the field of Islamic resistance from the perspective of Imam Khamenei", political knowledge quarterly, year 14, number 1, series 27, pp. 21-40.
26. Mohammadi, Mohammad Ali (2019). "The role-playing components of jihadi culture in strengthening Islamic resistance in the sphere of thought of Ayatollah Khamenei", Islamic Revolution Research Quarterly, 9th year, serial number, 33, pp. 91-111
27. Mahmoudi-Raja, Seydzakaria and Ali Bagheri Dolat-Abadi and Behnam Rawesh (2017). "Examination of the axis of resistance and the future of the domination system using the world system theory", Islamic Awakening Studies Quarterly, 7th year, 14th issue, pp. 28-7
28. Written by Hamid and Zohra Jamali Zavareh (2015). "Strategy of preparation against the enemy in reading verse 60 of Surah Anfal", Political Science Quarterly, 19th year, 75th issue, pp. 103-121